

Nr 43.

Av herr **Adelswärd m. fl.**, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om åtgärder till främjande av vetenskaplig forskning och undervisning i publik och privat internationell rätt.

Vid ingendera av de tre juridiska fakulteterna i vårt land finnes någon professur i ämnet internationell rätt, medan exempelvis juridiska fakulteten i Paris äger ej mindre än tre särskilda professorer i denna disciplin, nämligen en för ämnet publik internationell rätt, en för ämnet privat internationell rätt och en för ämnet traktaternas historia. Den internationella rätten kom genom 1904 års examensstadga till och med i en sämre ställning i vårt land än tidigare. Förut existerade folkrätt, publik internationell rätt och internationell privaträtt (privat internationell rätt) som självständiga examensämnen, för vilka ett gemensamt betyg gavs i juris kandidatexamen. Nu är folkrätten förenad med statsrätt till ett ämne statsrätt med folkrätt, i vilket i juris kandidatexamen gives ett gemensamt betyg. Internationell privaträtt betygsattes i förstone icke heller ensamt för sig eller i gemenskap med folkrätt, utan sammanslogs med juridisk encyklopedi. Genom kungl. kungörelsen 20 juni 1913 har visserligen föreskrivits, att internationell privaträtt skall utgöra särskilt examensämne i juris kandidatexamen, men huvudsakliga syftet härmed torde ha varit att underlätta uppdelningen av det förr odelade ämnet civilrätt på 2 professorer. I Uppsala lyder nu internationell privaträtt under lärostolen i civilrätt, familjerätt och sakrätt; i Stockholm under lärostolen i straffrätt och juridisk encyklopedi; i Lund är ämnet icke ens officiellt förlagt till viss lärostol, men behandlas av professorn i straffrätt och juridisk encyklopedi. Ämnet statsrätt med folkrätt hör i Uppsala tillsammans med förvaltningsrätt, är i Stockholm förlagt till

Bihang till senare riksdagens protokoll 1914. 4 saml. 14 häft. (Nr 43.) 1

lärostolen i förvaltningsrätt och statskunskap och i Lund till lärostolen i förvaltningsrätt och »kyrkorätt». I juris licentiatexamen förekommer internationell rätt — folkrätt och internationell privaträtt i förening — såsom särskilt examensämne, men någon för denna examen lämpad undervisning torde aldrig ha meddelats. Den undervisning, som består i folkrätt och internationell privaträtt för juris kandidatexamen, har likaledes, då vederbörande ämneslärare nästan helt upptagits av övriga delar i sin ämnesgrupp, måst begränsas till det minsta möjliga, och någon synnerlig vikt har icke kunnat tillmätas kunskaper i den ena eller andra grenen av internationell rätt vid bestämmande av betyg i de större ämnen, vari de ingått och även fortfarande ingå. Bristen på grundläggande undervisning i internationell rätt är desto kännbarare som, enligt kungl. kungörelsen 29 juni 1912 angående villkoren för inträde i utrikesdepartementets tjänst, attaché bör under den föreskrivna provtjänstgöringen genom fortsatta studier *utveckla* och förvärva insikter i bland annat folkrätt och för sådant ändamål, då tillfälle därtill erbjuder sig och såvitt det utan eftersättande av tjänstens fordringar kan ske, deltaga i kurser och annan praktisk eller teoretisk undervisning. I ämnet underkastas vederbörande sedermera prövning inför en särskild antagningskommission. Den enda lärarebefattning i vårt land, som är särskilt avsedd för internationell rätt, är den på förordnande tillsatta befattningen som lärare i internationell rätt vid sjökrigshögskolan. Då denna anställning emellertid är förenad med ett arvode av endast 600 kronor vartannat år, måste det bli beroende på en ren slump, om för densamma kan erhållas en person med tillräcklig specialutbildning. Så länge ingen särskild lärostol finnes upprättad eller över huvud taget någon organiserad undervisning i ämnet förekommer vid vederbörande högskolefakulteter, löper man risken, att denna lärarebefattning vid sjökrigshögskolan icke kan bli besatt med kompetent person. Och skulle en motsvarande befattning inrättas vid krigshögskolan, vilket varit ifrågasatt, kunde ju ytterligare en svårighet i detta fall tänkas uppkomma.

För att befordra folkrättens praktiska tillämpning på allt vidsträcktare områden av den mellanfolkliga samfärdseln ligger det naturligtvis ofantligt stor vikt uppå att en systematisk och vetenskaplig bearbetning av dess innehåll så vitt möjligt över hela världen kommer till stånd och att en grundlig undervisning i detta ämne lämnas främst åt dem, som genom sitt levnadskall bli närmast hänvisade till denna praktiska tillämpning. Ju större förtrogheten med dess normer blir hos staternas internationellt representativa organ och ju större enhetlighet i avseende å dess grundprinciper vinnes, för vilken enhetlighet en djupgående

vetenskaplig bearbetning över hela linjen är en oundgänglig förutsättning, desto större bli förutsättningarna för lagbundenhet och ordning i de mellanfolkliga förhållandena. Förvisso kunna under denna förutsättning konflikter lättare helt undvikas, och förvisso kunna också konflikter, som väl ändock uppkomma, bli tillförsäkrade ett långt mera objektivt och vederhäftigt bedömande, om de representativa organen från båda sidor äro genomträngda av en fast tro på den internationella rättstillämpningens höga kulturuppgift, och om denna övertygelse dessutom är grundad på ett fast vetenskapligt underlag av enhetliga rättsprinciper.

Oavsett de skäl, som således i alla stater påkalla åtgärder för den folkrättsliga forskningen och undervisningens befrämjande och stödjande, torde man i vårt land ha en alldeles särskild anledning att behjerta detta ändamål. Sveriges bidrag till folkrättsprincipernas praktiska förverkligande var på sin tid, i den mån man över huvud taget kan tala därom, mycket betydande, men Sverige har, till följd av folkrättens ringa bearbetande i vårt land, saknat möjlighet att göra dessa bidrag så fruktbärande för det mellanfolkliga arbetet på detta område som de eljest skulle kunna blivt. Vår historia är nämligen i denna del föga utforskad. I de sista årens verksamhet för folkrättens konventionella formulering har Sverige visserligen varit utomordentligt lyckligt representerat, men just bristen på en inhemsk vetenskaplig bearbetning av folkrätten har säkerligen vid flera tillfällen därunder gjort sig kännbar och förringat den insats, som ifrån vår sida eljest skulle kunna ha gjorts. Skall vårt land tillförsäkras sitt behöriga inflytande på folkrättens utveckling, så kräves härför åter en fast lärostol uteslutande avsedd för folkrättslig forskning.

Ej mindre nödvändig torde emellertid en fördjupad forskning och en förbättrad undervisning i internationell privaträtt vara. Med den utomordentligt starka utvecklingen av de moderna staternas inbördes affärsförbindelser och ekonomiska avhängighet av varandra framträder behovet härav för varje dag allt starkare.

Vid behandlingen av tvister, som föranledas av den mellanfolkliga affärstrafiken, gör sig givetvis för våra domstolar behovet av grundliga insikter på den internationella privaträttens område kraftigt påmint. Domstolarne äro ju visserligen i fråga om det slutliga avgörandet hänvisade till svensk lag, där sådan i det särskilda fallet finnes att tillämpa, men för klarläggandet av en massa sakfrågor, som i väsentlig mån äro grundläggande för det slutliga avgörandet, kan kannedomen om utländsk rätt och utländsk sedvänja vara nära nog oeftergivlig. Och ännu starkare framträder denna synpunkt, om man betänker att många fall givas, där

positiva lagbud ej direkt äro tillgängliga, utan dömandet uteslutande sker som man säger på känn — efter eget skön. Frånsett nu att främmande rätt och främmande rätts tillämpning kunna såsom bevisdata spela en viktig roll vid det rättsliga avgörandet.

För att vi skola kunna hålla oss på jämnhöjd med den samtida utvecklingen på såväl folkrättens som den internationella privaträttens område, måste vi tillförsäkra oss om vetenskapligt skolade krafter, som enbart utnyttjas för dessa discipliner. Det principiellt riktiga vore ju att samtliga juridiska fakulteter i vårt land försåges med en särskild representant för dessa ämnen, men detta önskemål står säkerligen icke att vinna, och torde vid sådant förhållande önskingarne böra begränsas att gälla en gemensam lärostol för folkrätt och internationell privaträtt vid allenast en juridisk fakultet.

Obestriddigen komme värdet och betydelsen av en vetenskaplig kraft på detta område till sin fulla rätt först under förutsättning av att den finge sin verksamhet förlagd till huvudstaden. Lagförslag och övriga framställningar från regeringens sida på hithörande område förväntas bli allt mer ofta förekommande. Vid förarbetena härför vore ju för vederbörande minister av oskattbart värde att ständigt och jämt kunna stå i rapport med en vetenskapligt skolad fackman. Ja rent av för bedömandet av frågor och klargörandet av situationer, hänförliga till vederbörande ministers mer löpande ämbetsförvaltning, kunde tillgången till ett sådant biträde vara önskelig.

Man får heller icke förbise att vid förekommande pressdiskussioner i utrikespolitiska frågor en i huvudstaden bosatt fackman skulle lättare och verksammare kunna öva ett mången gång starkare och säkrare inflytande genom sakkunniga inlägg, än om han hade sin verksamhet förlagd till landsorten.

Och samma nytta, som regeringen i många fall skulle kunna förvänta av sådan sakkunnig hjälp, skulle för övrigt även kunna komma riksdagsarbetet tillgodo, t. ex. genom konferenser med vederbörande utskott eller med vissa sammanslutningar bland kamrarnas ledamöter.

Skulle en sådan anordning icke kunna träffas i Stockholm, bör det givetvis vara vid Uppsala universitet, som den föreslagna åtgärden kommer till stånd.

Då det ändamål, motionärerna vilja vinna, är så betydelsefullt, att formella hinder för dess ernående på den väg vi föreslagit — särskild lärostol för ändamålet — ej böra få bli avgörande, hemställa vi emellertid att vid utredningen även andra utvägar att vinna samma syfte måtte komma under övervägande.

På grund av vad sålunda anförts, och med åberopande i tillämpliga delar av bifogade P. M. angående den internationella rätten i Sverige, hemställes vördsamt,

att riksdagen ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa utredning rörande inrättande av en lärostol i publik och privat internationell rätt eller vidtagande av annan lämplig åtgärd till befrämjande av vetenskaplig forskning och undervisning i ifrågavarande ämnen samt för riksdagen framlägga det förslag, var till utredningen må kunna föranleda.

Stockholm den 27 maj 1914.

Theodor Adelswärd.

Hj. Branting.

Aug. Larsson.

R. G. Hamilton.

Axel Ekman.

Erik Röing.

Bilaga.

P. M.

angående den internationella rätten i Sverige.

1.

Vid universitetet i Uppsala finnes en lärostol i statsrätt, förvaltningsrätt och *folkrätt*, varjämte den privat internationella rätten är förenad med en lärostol i civilrätt (= familjerätt och sakrätt).

I Lund åter är folkrätten förenad med ämnena statsrätt, förvaltningsrätt och kyrkorätt till en lärostol, vilken dock endast till namnet är mer omfattande än motsvarande uppsaliensiska, i det att den senare även inbegriper kyrkorättens administrativa och statsrättsliga delar, vilka i Lund särskilt sammanfattats till kyrkorätt.

Ehuru utan betydelse för frågan om upprättande genom statsmedel av en lärostol i folkrätt, vilken endast lärer kunna förläggas till något av de två enda universiteterna i Uppsala eller Lund, torde Stockholms högskola här även böra omnämnas, då där folkrätten är förenad med en lärostol i statsrätt, förvaltningsrätt och statskunskap, och den privat internationella rätten — som i Lund ej är officiellt representerad av viss lärostol — med lärostolen i encyklopedi och straffrätt.

Den undervisning, som kan ägnas folkrätten, resp. den privat internationella rätten, vid universitetet, är skäligen obetydlig och i verkligheten alltför ringa i förhållande till behovet. Bättre ställd är dock i detta fall den privat internationella rätten, som blott är förenad — i Uppsala — med *ett* annat ämne och därför *kan* behandlas å mera utförliga eller längre tid omfattande föreläsningar, under det att folkrätten tävlar med två stora andra ämnen, vilka upptaga lärostolsinnehavarens nästan hela tid, det ena på höstterminen, det andra på vårterminen, ett förhållande som även gäller för Lunds del. Vad som här kan ägnas och även ägnas åt folkrätten blir antingen ett dragande ifrån vederbörande andra ämne under samma termin eller ett ökande utöver det normala av innehavarens arbete, vilket ju ej kan eller får normalt ske, då detta måste tagas i anspråk också för andra extra uppgifter inom professuren.

Vill man hänvisa till studier i ämnet på egen hand, möter dels svårigheten att litteraturen av naturliga skäl endast i ringa grad kunnat samlas vid universitetet, då ämnets representant i första hand måst söka få övriga ämnens litteraturbehov tillfredsställda, dels ock bristen på orienterande handledning vare sig genom svensk handbokslitteratur — hela den svenska folkrättslitteraturen är ytterst tunn sådd — eller genom docenter, vilka sällan eller aldrig anställas i ämnet. Under sådana förhållanden blir kunskapen blott ytlig och förmågan att hitta rätt i den vidlyftiga utländska litteraturen föga utvecklade.

Såsom självständigt examensämne ingår folkrätt ej heller i någon examen vid universitetet. Visserligen omfattar juriskandidatexamen ämnet statsrätt med folkrätt, och visserligen kan juris licentiatexamen tagas i även ämnet internationell

rätt, men i förra fallet kan folkrätten ej bliva annat än ett bihang till statsrätten som huvudämne, och i det senare fallet gäller, att bestämmelsen faktiskt blir utan större betydelse, då dels licentiatexamina mera sällan tagas, dels sådana med detta ämne äro ändå mer sällsynta. Särskilt betyg i ämnet kräves ej ens för inträde i utrikesdepartementet, ehuru här under den praktiska utbildningstiden efter examen och inträdet även studier fordras i internationell rätt och prövning av resultaten därav anställas. Otvivelaktigt vore det dock bättre, om dessa teoretiska studier kunde grundläggas på ett bättre sätt redan tidigare och just i samband med universitetsutbildningen. Men förrän särskild lärostol upprättats i folkrätt, lär det vara fåfängt att hoppas på en förändring härutinnan, varemot i och med en sådan lärostol ämnesstudiet skulle få en helt annan utvecklingsmöjlighet och därmed ock en möjlighet att ånyo bliva självständigt, såsom det före nuvarande examensstadga i princip var, om än tillämpningen av naturliga skäl, just när ingen särskild ämnesrepresentant fanns, lämnade åtskilligt övrigt att önska.

En ny professurs upprättande i folkrätt eller möjligen internationell rätt — förr eller senare borde i varje fall denna rätts båda grenar förenas i samma hand, där ej vardera kan få egen självständig representant — torde helst böra ske vid båda universiteten och deras juridiska fakulteter. Emellertid är ju lämpligt, att upprättandet sker successivt och att därvid Uppsala universitet kommer först i åtanke, dels såsom det större och äldre, dels ock såsom beläget närmare huvudstaden, vilket för särdeles diplomat- och konsulatutbildningen efter avlagda examina är en fördel; även med hänsyn till krigsskolornas behov av lärare i ämnet torde en lärostol i Uppsala vara av största intresse, då därigenom de docenter, som möjligen anställas, lätt kunna fullgöra dylika lärareuppgifter och samtidigt gagna universitetsundervisningen. Och likaså synes uppenbart, att, om professuren, såsom självklart är, icke kan upprättas fristående i huvudstaden och av mångahanda skäl icke kan förläggas till annat än sådan anstalt, som i övrigt är statsanstalt på ett eller annat sätt, ett upprättande ju närmare huvudstaden alltid måste bliva desto bättre.

2.

Vetenskapen internationell rätt har såsom modern vetenskap ingen hög ålder men i stället en så mycket snabbare utveckling, som vitt skiljer den från den äldre spekulativa folkrätten och ställt den fullt i jämbredd med nutidens positiva vetenskaper. Dess betydelse är utomlands, ej minst i det praktiska Amerika, så känd och erkänd, att frågan om upprättandet av professurer i särskilt internationell rätt eller viss del därav överallt står på dagordningen. Man har till och med försökt att i Haag upprätta en slags internationell akademi för internationella rättsföreläsningar under medverkan av framstående forskare och auktoriteter från olika länder; planen torde ej heller vara långt från realisation. Och i vårt grannland Norge har Nobel-institutet på ett målmedvetet sätt redan en tid verkat för spridande av kunskap om internationell rätt och för bildande av ett stort bibliotek m. m. härför. Det kan därför med fog anses *nödvändigt* att även hos oss frågan nu upptages, närmast i den form att statsmedel anvisas för ändamålet. Det tillkommer förvisso just Sverige att här gå i spetsen från ord till handling, liksom otvivelaktigt det alltid innebär ett försteg och en fördel att tidigare hava utrustat sig med institutioner, som förr eller senare bliva ofrånkomliga. En professur är här första steget.

Den internationella rättens bearbetning sker numera överallt i nära anslutning till de arbeten, som konferenserna i Haag, både för den privat internationella rättens del och för folkrättens, utfört och fortfarande lära komma att utföra. Ju mera aktivt ett folk kan deltaga i denna bearbetning genom sina egna rättslärdede, desto större och säkrare utsikter har det att få sina egna synpunkter beaktade, kända och erkända. De diplomatiska representanterna vid konferenserna hava i och för sig ett nog så svårt arbete att hävda även de mindre staternas berättigade anspråk, och visserligen skulle också detta arbete betydligt underlättas och främjas, om det kunde byggas på och i anslutning till en fortgående vetenskaplig påverkan från ländernas ifråga egna lärda, varvid i främsta rummet måste tänkas på innehavare av lärostolar i folkrätt.

Sveriges läge och förbindelser med andra makter giva vårt land även behov av egen folkrättslig forskning. För att taga ett exempel må erinras därom, att den mycket omstridda frågan angående territorialvattnet utanför en stats kuster ter sig rätt så olika för de länders vetenskapsmän, vilka blott känna sitt eget lands och det vanliga geografiska utseendet av kusten mot havet, och för en svensk, som känner de svenska skärgårdarna. Eller, för att nämna ett annat fall, frågan om trafiken i Öresund och dess ställning i krigstid är uppenbarligen en fråga av allra största betydelse för just Sverige, liksom den säkerligen skulle genom bearbetning från svensk sida kunna vinna åtskilligt utöver vad andra lands forskare därav förmå utvinna. Likaså är vår uppbringnings- och prisrätt genom sin historia synnerligen lärorik och av allmänt intresse, men nu föga känd; att en bearbetning därav vore av värde, då frågan om internationell prisdomstol ånyo möjligen uppkommer till behandling, är tydligt. Mångfaldiga sådana exempel kunde givas. Men det sagda må vara nog för att understryka tillvaron av otaliga vetenskapliga arbetsuppgifter för en professor i folkrätt utöver undervisningens.

Härtill kommer, att hela den moderna s. k. fredsrörelsen till sitt egentliga väsen — när man bortser från utopisterna — är en rörelse för den internationella rätten. Denna omständighet förbises alltför lätt och alltför ofta. Men det torde ej vara djärvt påstå, att de avarter av denna rörelse, som ej minst i vårt land frodats, till ej oväsentlig grad berott och bero av bristande folkrättskunskaper och folkrättslig bildning. Frågan om denna rörelses sunda utveckling sammanhänger därför nära med frågan om möjligheten att sprida ökad kunskap om internationell rätt. Ur denna synpunkt är uppenbart, vad en professur i ämnet skulle betyda — alldeles särskilt om den förlades till ett stort universitet sådant som Uppsalas, där föreläsningar och kurser kunde komma även övriga fakulteters, särdeles humanisternas, alumner till godo, varvid ämnet borde kunna tagas som frivilligt extra ämne också i de filosofiska examina.

Uppsala i oktober 1913.

C. A. Reuterskiöld.